

Dagens frågor

Skattesystemets sammanbrott

Nyligen framförde en av våra ledande skatterättsexperter, professorn i finansrätt i Stockholm, Sven-Olof Lodin en varning, som inte bör gå förbi obeaktad. Han sade att det skattesystem vi nu har hotas av ett sammanbrott. Man bör taga honom på allvar.

För den breda allmänheten, som i februari ånyo fick uppleva sin hemsökelses tid vid deklaraionsblanketterna, torde det inte vara svårt att förstå vad han menar. Det stora flertalet kunde efter pillandet på minidatorerna konstatera att det numera är helt meningslöst att anstränga sig i arbetet. Högre tjänst, högre företagarinkomst eller sk extraknäck ger efter skatt så liten timpenning, att det är mycket förståndigare att taga det lugnt och njuta av den skattefria fritiden istället.

Hur vi kommit i detta läge är välbekant. Progressiviteten och inflationen går fram som en präriebrand redan över normalinkomsterna och gör inkomstökningar i högre skikt till en fiktion. Genom denna utveckling har intäkts- och avdragsprinciperna i 1928 års kommunalskattelag – det är på den inkomstskattesystemet bygger – blivit hopplost föråldrade. Visserligen försöker myndigheterna förtrivlat nyansera och justera dem i takt med skattefusket ökade omfattning – ett godkänt avdrag har ju en enorm betydelse för den skattskyldige. Men nämnvärt längre än till nuvarande oöverskådliga mosaik av mer eller mindre obegripliga och ofta skäligen godtyckliga detaljregler lär man inte komma.

Samtidigt sprider sig skattefusket – den "svarta" sedvanerätten att inte taga kvitto. Varje legal möjlighet att minska skatten utnyttjas av alla med bästa samvete. Inför ett så ohejdat skattefusk och en så utbredd skatteflykt hjälper det inte med aldrig så många nya skattekontrollanter. Om ett system är sådant att folk inte vill vara laglydiga, kan staten bara tvinga dem härtill med direkt

terror. Dit har vi ju inte kommit. I stället överväger man nu en generalklausul riktad mot den legala skatteflykten. Men generalklausuler är egentligen fullmaktlagstiftningar, som utlämnar medborgaren till administrativa eller judiciella myndigheters godtycke. Är text begreppet "skäligen anledning", lämnat åt skattemyndigheten för tolkning, hedrande för rättssamhället?

Enda möjligheten att hindra ett sammanbrott av det skattesystem vilket innebär att det på en gång provocerar fram ökad skattebrottslighet och leder till en minskning av det allmännas skatteinkomster, är att övergå till något annat system. Ett sådant kan vi bara få fram genom en tillräckligt djupgående skatteutredning, som arbetar med moderna vetenskapliga metoder. Bli borde en sådan utredning med hjälp av rättssociologiska undersökningar försöka få fram hur folk faktiskt reagerar och betar sig inför det nuvarande systemet. Hittills har alla utredningar mest bestått av ytliga kalkyler och godtyckliga fördelningspolitiska resonemang. Här har den borgerliga regeringen möjlighet att taga ett kraftfullt initiativ inom skattepolitiken, ett initiativ som socialdemokraterna varken skulle våga eller vilja befatta sig med.

U-hjälp till Etiopien

När man studerar den svenska budgetpropositionen, önskar man ibland att den skulle göras upp som den moderna amerikanska: där försöker man att varje år utgå från noll och bestämmer vad verk och kommissioner och kommittéer kan behöva och få under det nya året. Här utgår man från vad dessa fått föregående år och från begärda höjningar. Sedan dessa beskurits, föreslås ett förhöjt anslag. Det vill säga, detta är den normala gången. För försvarsbudgeten går det ju inte till så.

Men efter dessa generösa principer sköts

u-hjälpen, som statsrådet Ullsten svarar för. Kuba är ett exempel. Riksdagen reagerade förra året mot att anslaget dit automatiskt skulle fortsätta och dessutom höjas. Det skars ned från 40 till 35 milj. Tydligt reagerade också i sin tur Kuba, och hr Ullsten har därför ur posten Särskilda program lagt till 5 milj, så att anslaget 1977/78 blivit oförändrat. Detta har skett "för att underlätta ett bredare samarbete mellan Sverige och Kuba." Frasen upprepas med smärre ändringar tre gånger på en sida i propositionen. Det hade varit intressant att få veta, var i världen Sverige samarbetar med Kuba.

Anslaget är naturligtvis ett sådant som snarast borde avvecklas, sedan givna löften hållits. Utgångsläget från noll borde vara självklart. Kuba är ett krigförande land, och varje hjälp "till skolböcker" döljer att den möjliggör en del av den fortsatta kubanska krigföringen i Afrika. Att Kuba använder en del av hjälpen till inköp i Sverige är sant, men om skattebetalarna i Sverige har någon vinst av den exporten torde vara oviss.

Ett annat anslag borde också vara i farozonen. För Etiopien anslås även för nästa år oförändrat 70 milj. Här varnar hr Ullsten med all rätt för att en del av anslaget måste reserveras. Man får hoppas att han håller ett öga på utvecklingen och inte ger efter för mera vänstervridna medarbetare. Ty från Etiopien har större delen av den svenska biståndspersonalen fått dras tillbaka, liksom svenska missionärer kastats ut. Landet styrs av en militärregering – och en sådan kan väl inte Sverige hjälpa?

Svaret på den frågan blir emellertid ja, om inte hr Ullsten vill annat. Etiopien är i krig, och inte i vilket krig som helst. Sovjetunionen har satt in ett massivt stöd, och en kraftigt utbyggd luftbro för krigsmateriel dit. Ryska, östtyska och kubanska (!) "experter", dvs officerare och beträffande kubanerna också manskap, finns där nu och deltar i striderna. Sedan ryssar och kubaner tvingats

bort från Somalia, vilket innebar en prestige-förlust för Moskva, förbereder de nu sin återkomst via Etiopien. Under tiden behärskar de vad de behöver av landet, och det är osannolikt att de släpper sitt grepp även om de vinner kriget.

Det vore lämpligt att hålla inne alla anslag till Etiopien utöver vad som går åt för en avveckling av den svenska verksamheten där. Detta är beklagligt med hänsyn till de långvariga förbindelserna mellan Sverige och Etiopien. Men om förhållandena ändras, blir det lätt att återupptaga hjälpen. Som läget är nu, riskerar man att skandalen med Kuba upprepas, nämligen att svensk hjälp underlättar ett fortsatt kommunistiskt erövringskrig.

Rhodesia och vi

I svensk politik hör respekten för majoritetens vilja och intressen till den självklara ordningen. Att vår samhällsutveckling har varit så lugn vill vi gärna tillskriva vår inriktning på fredliga lösningar i tecknet av samförstånd och ömsesidig kompromissvilja.

Det receptet tycks vi vilja förbehålla oss själva.

Det dög så länge det gällde att brännmärka den vita fåtalsregimen i Rhodesia och att ansluta sig till FN:s bojkott mot den. Men hur reagerar den svenska modeopinionen i det läge som nu har uppkommit?

Att den på längre sikt naturligtvis oundvikliga avkoloniseringen har mött sådana svårigheter beror endast delvis på att den vita minoriteten är förhållandevis talrik och redan därför mer hårdnackat än tidigare i andra afrikanska kolonier slår vakt om sin privilegierade ställning. Väl så viktigt är, att de svarta är djupt splittrade, värre än de varit på något annat håll. I Angola, för att ta ett färskt exempel, fanns tre olika motståndsrörelser. Men de var inte blott rivaler, de hade som gemensam nämnare att vilja driva ut den portugisiska kolonialmakten

med vapen i hand. I Rhodesia däremot vill blott den ena afrikanska nationalistfalangen söka lösningen med våldsmedel. Den andra har valt att nå majoritetsstyre vid förhandlingsbordet.

Denna senare gruppering, ledd av biskop Muzorewa, pastor Sithole och hövdingen Chirau, bedöms ha Shona-stammen och därmed Rhodesias folkflertal bakom sig. Den har efter många turer gjort upp med Ian Smiths regering om en valordning, som utan ytterligare dröjsmål skall ge svart parlamentsmajoritet men de vita väljarna en sådan överrepresentation att den tryggas mot att bli helt "överkörd", som det numera brukar heta.

Detaljerna i denna avvägning kan säkert te sig diskutabla; kanske också själva principen, ehuru garantier för minoritetsskydd inte brukar anses oförenliga med ett demokratiskt samhällskick. Men all relevant erfarenhet talar för att en ordning som denna endast blir ett övergångsstadium och att en lösning efter vad man sålunda kunde kalla Muzorewa-linjen tämligen snart skulle leda till systemet "en man, en röst" utan inskränkningar. Det tycks inte heller vara tvivel på den punkten som har gjort denna lösning helt förkastlig för den sk Patriotiska Fronten, där Joshua Nkomo och Robert Mugabe i spetsen för var sin gerillagrupp är allierade. De kräver i stället att själva omedelbart och utan förbehåll få ta makten och de vill inte gå till val förrän de väl har etablerat sig. Förklaringen kan knappast vara annan, än att de inser sig vara chanslösa i ett val som de inte själva hunnit regissera.

Alltså: å ena sidan en gruppering som vill åstadkomma majoritetsstyre med minoritetsskydd genom en fri hänvändelse till folkmeningen – å den andra en gruppering som vill ta makten med våld och först därefter genomföra vad som i ljuset av all erfarenhet knappast kan bli annat än ett skenval. Hur mycket denna helhetsbild än skymmes

och kompliceras av allehanda nyanser borde det inte vara svårt att urskilja, var vanliga svenska normer bäst passar in – eller i varje fall vilken av de båda afrikanska grupperingarna som klarast faller utanför dem. Men naturligtvis är det våldsmännen Nkomo och Mugabe som får de mest högröstade och känslostyrda sympatierna.

Dubbelmoralen är följdriktigt densamma som efter alla utbrott mot den amerikanska interventionen i Vietnam tiger stilla om Sovjetunionens och vår biståndsskyddsling Kubas militära engagemang i Angola och nu senast Etiopien.

Stoppa etableringsstoppet!

Fyra år efter det att tandvårdsförsäkringen infördes har regeringen tillsatt en kommitté som skall utvärdera reformen. Det är behövt. På flera områden har resultatet inte blivit vad man hoppats.

Avsikten med tandvårdsförsäkringen var att tandvården skulle förbättras och byggas ut. Ändå har köerna framför tandläkarmottagningarna vuxit. Folk tandvården kan fortfarande ge skolungdom någorlunda adekvat vård. Åtskilliga vuxna kan beredas akutvård, men får vänta länge på annan behandling. Situationen har inte blivit bättre av det krångel som tandvårdsförsäkringen medfört för tandläkarna. Det är utmärkt att kommittén skall se över de administrativa rutinerna. Trots allt är det tandvård och inte blankettfylleri som tandläkarna är utbildade för och följaktligen bör få ägna sig åt.

En grundtanke bakom tandvårdsreformen var att hela nettotillskottet av tandläkare skulle slussas in i folk tandvården för att garantera barn och ungdom tillfredsställande behandling. Det betydde att antalet privatpraktiserande tandläkare skulle hållas oförändrat. Därför infördes etableringsstopp för privatpraktiker. Enligt reglerna får sådana inrättas endast som ersättning

när en privattandläkare exempelvis går i pension. Det måste dock vara en praktik som de två senaste åren drivits på heltid, dvs över 30 timmar i veckan. Etableringsrätten är personlig. Även om en privatpraktiker flyttar från en ort tillåts ingen ny överta praktiken på det gamla stället. Det har kunnat få groteska konsekvenser, särskilt i glesbygdskommuner. Till bilden hör också att startandet av en folktandvårdsklinik föregås av en omfattande byråkratisk process. Det kan ta fyra-fem år från det att beslut om en sådan fattats tills den står färdig att tas i bruk.

Av en rapport från en grupp som Riksför-säkringsverkets tandvårdsdelegation inrättat framgår att antalet tandläkartimmar i folktandvården blivit lägre än man trodde när tandvårdsförsäkringen beslutades. Det beror bl a på att utvecklingen inom folktandvården gått mot en successivt lägre sysselsättningsgrad. Däremot har de privatpraktiserande tandläkarna utökat sin arbetstid väsentligt. Det är föga förvånande. De har ju till skillnad från många tandläkare inom folktandvården fått välja företagsform. Det är naturligt om de då arbetar längre – och bättre. Bara detta borde visa att etableringsstoppet motverkar sitt syfte. Togs det bort eller åtminstone mjukades upp skulle landets samlade utbud av tandvård sannolikt öka.

Det har också förekommit att tandläkare som helst velat vara sin egen har emigrerat. Också detta har reducerat totalutbudet av tandvård i Sverige, vartill kommer att betydande investeringar från samhällets sida i tandläkarutbildning gått förlorade.

Det tyngst vägande argumentet mot etableringsstoppet är principiellt. Att socialdemokraterna vill minska den privata sektorn också på tandvårdens område är givet. De borgerliga partierna bör se saken helt annorlunda. Ofta klagas över att nyetableringen av företag är för låg. Regeringen förtjänar beröm för att den sökt förbättra klimatet inte minst för mindre och medelstora företag.

Då är det i högsta grad inkonsekvent att samtidigt förbjuda tandläkare att starta privatpraktiker, dvs en sorts småföretag. Sådana ambitioner inom en yrkeskår bör uppmuntras – inte bekämpas!

Bidrag till en vitbok

Många väntar fortfarande på den vitbok som skulle ge en samlad bild av det ekonomiska läget vid tidpunkten för regeringsskiftet efter 1976 års val. Ett viktigt kapitel förväntas komma att behandla Stålverk 80.

Skulle av någon anledning ingen vitbok trots allt komma att skrivas finns det givetvis annat material tillgängligt. Tillåt oss på tal om Stålverk 80 och NJA citera följande.

"Ett företags utveckling är sällan en ensam människas verk utan resultat av en gemensam vilja, baserad på väl underbyggda marknadsanalyser och konsekventa beslut. NJA kan dock vara ett undantag från regeln. Ett förlustbringande företag, som under ett tjugotal år valsat i pressen och som varit svensk industris fula ankunge, håller på att växa ut till svan. Om man kan sätta tilltro till folkdomet så är detta bara en mans förtjänst – bruksdisponenten John-Olof Edström ... Denne – enligt många – märklige man har utan tvivel satt Norrbottens järnverk på fötter. Redskapet var den investeringsplan som företaget presenterade i början av 70-talet och som slutfördes 1974.

1973 kompletterades investeringsplanen med ett koksverk, som med en årsproduktion på cirka 1,1 milj ton gör NJA självförsörjande med koks. Allt detta gjorde det möjligt att på några år vända stora driftsunderskott vid NJA till beräknade vinster.

1974 presenterade Norrbottens järnverk en utredning om ett helt nytt stålverk i Luleå. Det skulle producera cirka fyra miljoner ton stål per år. Yrvaket gnuggade svenska folket sina ögon ..."

Svenska folket är inte längre yrvaket, då

det betraktar den ekonomiska skandal, som Norrbottens järnverk till sist visade sig vara. Det ser hellre kritiskt på det hela. Då kan det konstatera, att den missvisande – för att begagna ett mildt ord – skildring som här citerats har till författare en informationschef, som uppenbarligen föredrog att informera om det han trodde skulle bli bra än om verkligheten, denna socialdemokraternas värsta fiende. Citatet står att finna i en vacker bok om Norrbotten, tryckt 1974, men fortfarande använd av Luleå stad för att delas ut till bemärkta besökare.

Fortsatt betygsnivellering

Det starka socialdemokratiska inflytande, som dröjt sig kvar inom utbildningsväsendet trots regimskiftet, har på senaste tid givit nya oroande livstecken.

Universtitets- och högskoleämbetet arbetar fortfarande som om man politiskt satt i orubbat bo. De ärenden, som avgörs på det planet, handläggs ofta på ett sätt som långt bättre motsvarar den fallna regeringens ideologiska åskådning än den nu sittande.

Ett exempel på detta är det i januari avkunnade beslutet från UHÄ att betygskalan i den nya juristutbildningen skall nivelleras. Hittills har denna skala sträckt sig från Bc-AB. I den nya utbildningen får endast betygen underkänd, godkänd och väl godkänd utdelas. Sådant kan synas vara en bagatell och inte mycket att bråka om. Men bakom beslutet ligger en intensiv maktkamp inom UHÄ. En grupp tjänstemän och yrkesrepresentanter har med tanke både på studieeffektiviteten och på möjligheterna att göra en rättvis uttagning till de alltför få platserna i tingsmeriteringen krävt att den gamla fyra-gradiga skalan skulle bevaras. De har kunnat

åberopa starka saksäl för sin uppfattning. Både lärare och studenter har velat behålla det gamla systemet. Det stimulerade de duktiga och utgjorde en fast och ur rättssäkerhetssynpunkt godtagbar grund för uttagningen till tingsjämsgöring. De sammanlagda poängen efter en 4 1/2 års utbildning, med en mångfald tentamina som grund, gav dock förutsättningar för ett så rättvist konkurrensurval, som är möjligt att få i en besvärlig situation med långt fler sökande än platser.

Men liksom på den socialdemokratiska regeringens tid hjälpte fakulteternas och studenternas sakargument – i vilka domstolsverket, som ansvarar för uttagningen till notarietjänst, kraftfullt instämde – inte alls gentemot den egalitära inställningen i UHÄ.

Nu hotas studenterna av att domstolsverket tvingas anordna någon form av uttagningsprov för att kunna välja i skaran med genomsnittsbetyget väl godkänd. Att gradera efter yrkeslivserfarenhet när vederbörande ännu ej kommit fram till yrket är ju inte möjligt. Arbetslivserfarenhet som taxichaufför, reseledare, sjukvårdare etc kan många studenter komma med i vår tid. Men den ger ju ingen vägledning alls.

Nivelleringen av betygsskalan betyder vid tillsättning av tjänster, där tingsmeritering inte krävs, att det blir ännu bättre än tidigare att "ha biskopen till morbror" och att okontrollerbara underhandsomdömen från lärarna kan få betydelse.

Det är uppenbarligen anledning för utbildningsminister Jan-Erik Wikström att noga följa vad som händer i UHÄ. Ytterst är han ansvarig för verkets åtgärder. Det vore orättvist om han politiskt finge bära huvudet för sådant som sker bakom hans rygg.